

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.3/7

DOI 10.32782/2523-4269-2023-84-43-47

Морозовська Оксана Анатоліївна,
аспірант*(Київський університет права Національної академії наук України, м. Київ)*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7903-8172>**ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УМИСНОГО ВВЕДЕННЯ
В ОБІГ (ВИПУСКУ НА РИНОК УКРАЇНИ) НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ
(СТАТТЯ 227 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)**

У статті проаналізовано об'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 227 Кримінального кодексу України. Під впливом євроінтеграційних процесів в Україні відбувається впровадження нових стандартів, які формуються внаслідок цих процесів, зокрема, для всіх виробників встановлено обов'язок вводити в обіг на ринок лише безпечну продукцію. Крім того, забороняється обіг харчових продуктів чи товарів, виконання робіт чи надання послуг, що не відповідають встановленим у законодавстві вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля.

Ключові слова: небезпечна продукція, введення в обіг, кримінальна відповідальність, харчові продукти, товари, робота, послуги.

Постановка проблеми. Кримінальний кодекс України (далі – КК) передбачає відповідальність за умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції, тобто такої продукції, що не відповідає вимогам щодо безпечності продукції, встановленим нормативно-правовими актами, якщо такі дії вчинені у великих розмірах. Вчені та дослідники вказують на необхідність удосконалення зазначеної кримінально-правової заборони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання безпечності продукції, яка вводиться в обіг на ринок України, досліджували у своїх роботах такі вчені та дослідники, як О. М. Готін, О. О. Дудоров, К. Б. Дудорова, Н. В. Наумчук, А. М. Ришелюк, Т. А. Сокур, М. І. Хавронюк та інші.

Мета статті – визначити зміст ознак об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 227 КК, а також надання пропозицій щодо вдосконалення зазначеної кримінально-правової норми.

Виклад основного матеріалу. У диспозиції ст. 227 КК при описі об'єктивної сторони встановлено конкретні види дій, що становлять зміст цього кримінального правопорушення – введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції у великих розмірах.

Закон України «Про захист прав споживачів» під введенням в обіг розуміє дії суб'єкта господарювання, які спрямовані на виготовлення або ввезення на митну

територію України продукції з подальшою самостійною чи опосередкованою реалізацією на території України (п. 2 ст. 1) [1].

Відповідно до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» введенням в обіг є надання продукції на ринку України в перший раз, тобто будь-яке платне чи безоплатне постачання продукції для розповсюдження, споживання або використання на ринку України в процесі ведення господарської діяльності (ч. 1 ст. 1) [2].

Варто зазначити, що відповідно до ч. 7 ст. 8 Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції», якщо виробник небезпечної продукції не може бути ідентифікований органом ринкового нагляду, то особою, що ввела продукцію в обіг, вважається кожен суб'єкт господарювання в ланцюгу постачання відповідної продукції, який протягом строку проведення перевірки не надав документацію, що дає змогу встановити виробника чи особу, яка поставила цю продукцію [3].

Отже, в регулятивному законодавстві під введенням продукції в обіг розуміється виготовлення або ввезення на митну територію України продукції з подальшою її реалізацією в Україні, а також перше платне чи безоплатне постачання цієї продукції для розповсюдження, споживання або використання на ринку України. Особою, що ввела продукцію в обіг, також вважається розповсю-

джувач, який не надав документацію від виробника чи постачальника цієї продукції. Зворот «випуск на ринок» у регулятивному законодавстві не застосовується.

Вченими та дослідниками пропонується закріпити в ст. 227 КК й інші форми суспільно небезпечного діяння, зокрема, на думку О. О. Дудорова та К. Б. Дудорової, удосконалена стаття мала б передбачати відповідальність і за виробництво, ввезення в Україну, транспортування або зберігання з метою збуту небезпечної продукції [4, с. 218]. О. М. Готін вважає доцільним закріпити такі форми суспільно небезпечного діяння, як виготовлення з метою збуту або збут товарів, надання послуг чи виконання робіт, які не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки життя та здоров'я людини [5]. Т. А. Сокур пропонує додатково передбачити суспільно небезпечні діяння у формі виготовлення або ввезення в Україну, транспортування або зберігання з метою збуту, збут продукції або товарів [6, с. 126].

Погоджуємося з доцільністю закріплення в ст. 227 КК таких форм суспільно небезпечного діяння, як виконання робіт чи надання послуг, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, а також щодо майна чи довкілля. Інші пропозиції вважаємо спірними з таких підстав. Регулятивне законодавство терміном «введення в обіг» охоплює виготовлення або ввезення в Україну продукції з подальшою самостійною чи опосередкованою першою реалізацією на території України.

Що стосується транспортування продукції, зберігання з метою збуту, а також її реалізації після введення в обіг, то регулятивне законодавство використовує термін «обіг», яким охоплюється: реалізація продукції на платній чи безоплатній основі; а також зберігання продукції для цілей реалізації, включно з пропонуванням до реалізації та/або іншої форми передачі, реалізації, розповсюдження чи будь-яку іншу форму передачі незалежно від її здійснення на платній чи безоплатній основі (п. 51 ч. 1 ст. 1) [7].

Зберігання небезпечних харчових продуктів чи товарів для реалізації, їх реалізація, а також виконання робіт чи надання послуг, що не відповідають вимогам безпечності, є суспільно небезпечним для людини, суспільства та держави, тому в ст. 227 КК, на нашу думку, доцільно передбачити відповідальність також за умисний обіг харчових продуктів чи товарів, виконання робіт чи надання послуг, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля.

Також вважаємо об'єктивно необхідним у диспозиції статті передбачити таку форму вираження суспільно небезпечного діяння, як бездіяльність, яка становить собою невиконання особою певних обов'язків, що покладені на неї законом, угодою чи службовим становищем, зокрема, у разі невжиття заходів щодо належного зберігання харчових продуктів, які швидко псуються, з подальшим їх використанням для приготування їжі та надання її споживачам.

Крім того, обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кримінального правопорушення є розмір введеної в обіг небезпечної продукції. Кримінально карані є лише введення в обіг небезпечної продукції, якщо воно вчинене у великих розмірах, тобто якщо загальна вартість продукції перевищує п'ятсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян (примітка до ст. 227 КК) [8].

Учені та дослідники висловлюють різні погляди щодо доцільності застосування вказівки на великі розміри в диспозиції ст. 227 КК, зокрема, одні пропонують

її вилучити, інші – зменшити розмір. Так, М. І. Хавронюк критикує роль ознаки великих розмірів. Адже, за задумом законодавця, діями однакового ступеня суспільної небезпечності стають випуск на ринок, наприклад, як однієї одиниці небезпечного автомобіля вартістю 236 000 гривень, так і 236 дитячих іграшок вартістю 1 000 гривень кожна [9, с. 144]. Н. В. Наумчук також пише про доцільність виключення з тексту ст. 227 КК вказівки на великі розміри, адже кримінальна відповідальність має наставати за введення в обіг небезпечної продукції взагалі, а не за перебільшення кількості випуску небезпечної продукції [10, с. 271]. Однак Т. А. Сокур пропонує знизити межі великих розмірів з п'ятсот до трьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян [6].

На нашу думку, раціональне зерно міститься в кожній із зазначених пропозицій і не можна однозначно погодитися або заперечити проти жодної з них, проте вказівка на великі розміри допомагає відмежувати аналізоване кримінальне правопорушення від інших правопорушень, зокрема, умисне введення в обіг небезпечної продукції не у великих розмірах залежно від конкретних обставин може утворювати склад адміністративного правопорушення (ст. 42¹, ст. 166²², ст. 167, ст. 170 КУпАП) [11].

Влучною є теза О. О. Дудорова про те, що кримінальний закон – не панацея від усіх хвороб суспільства. Його головне призначення як *ultimo ratio* – крайнього засобу (останнього аргументу) полягає в боротьбі з тими діяннями, які характеризуються суспільною небезпечністю та становлять реальну загрозу для людини, суспільства або держави [12, с. 589].

Проте, поділяючи критику вчених та дослідників щодо вказівки на великі розміри, пропонуємо в примітці до ст. 227 КК передбачити вказівку на значні розміри, під якими слід розуміти вартість харчових продуктів чи товарів, робіт чи послуг, що у двадцять і більше разів перевищують нмдг. Указаний значний розмір є найменшим із передбачених в КК та буде відмежовувати кримінальні правопорушення від адміністративних.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони також є місце вчинення кримінального правопорушення, зокрема, це ринок України. Вважаємо слушними пропозиції Т. А. Сокур та М. І. Хавронюка щодо доцільності виключення вказівки на ринок України зі ст. 227 КК, оскільки така вказівка обмежує можливість застосувати цю кримінально-правову норму до умисного введення в обіг небезпечної продукції, призначеної на експорт [6, с. 135; 9, с. 143].

Суспільно небезпечні наслідки не передбачені в диспозиції ст. 227 КК, хоча серед вчених та дослідників справедливо вказується на це як на прогалину, зокрема, Н. В. Наумчук вважає очевидним, що наслідки, які виражаються в заподіянні істотної шкоди життю чи здоров'ю особи, потрібно вказувати як кваліфіковані види відповідного складу злочину [10, с. 272]. Т. А. Сокур пропонує в ст. 227 КК кваліфікувальною ознакою визначити заподіяння шкоди здоров'ю людини, а особливо кваліфікувальною – смерть людини або інші тяжкі наслідки [6, с. 130]. О. М. Готін пропонує диференціювати кримінальну відповідальність залежно від ступеня суспільної небезпеки, зокрема, шляхом поділу за характером наслідків, а саме: ушкодження здоров'я потерпілого, смерть людини чи інші тяжкі наслідки, загибель двох або більше людей [5, с. 103].

Умисне введення в обіг, а також обіг харчових продуктів чи товарів, виконання робіт чи надання послуг,

що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля, особою, яка раніше вже була засуджена за таке діяння, має більш високий ступінь суспільної небезпеки, ніж загальне кримінальне правопорушення, тому таке діяння доцільно закріпити як кваліфікувальну ознаку кримінального правопорушення. Крім того, як особливо кваліфікувальну ознаку в ст. 227 КК вважаємо доцільним передбачити такі суспільно небезпечні наслідки, як отруєння, тілесні ушкодження або смерть особи.

У науковій літературі проблематика причинного зв'язку між діянням і суспільно небезпечними наслідками достатньо опрацьована, зокрема, вважається, що суспільно небезпечна поведінка особи може бути визнана причиною суспільно небезпечного наслідку лише в разі, якщо вона в часі передувала його настанню. Крім того, важливо також, щоб діяння породжувало наслідок, адже зовнішня послідовність подій не завжди свідчить про наявність причинного зв'язку [12, с. 60].

Отже, суспільна небезпека умисного введення в обіг (випуску на ринок України) небезпечної продукції у великих розмірах полягає у виготовленні або ввезенні в Україну для розповсюдження, споживання або використання продукції, яка не відповідає встановленим вимогам щодо безпечності і, відповідно, є небезпечною для людини, суспільства та держави, якщо такі дії вчинені у великих розмірах. Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 227 КК, має формальний склад і вважається закінченим з моменту введення в обіг (випуску на ринок України) небезпечної продукції у великих розмірах, тобто коли продукція була фактично передана іншим суб'єктам господарювання, що діють на ринку України, або безпосередньо споживачам (користувачам).

Проект нового КК передбачає відповідальність для особи, яка з метою збуту незаконно виготовила, виробила, придбала, випустила на ринок, зберігала, переміщувала або збула небезпечну для здоров'я людини, майна чи довкілля продукцію (ст. 5.1.16.), а також за незаконне виготовлення, переробку, придбання, випуск на ринок, зберігання, переміщення з метою збуту або збут небезпечної для життя людини продукції (ст. 5.1.11.). Небезпечна продукція визначена як виріб (товар), робота чи послуга, що не відповідають вимогам безпечності та за звичайних умов виготовлення, використання, зберігання, транспортування або утилізації становить небезпеку для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля (ст. 5.1.1.) [13].

Зазначимо, що 10 червня 2023 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про захист прав споживачів» у новій редакції, який набуває чинності через рік з дня його опублікування. У цьому законі продукція визначається як будь-який товар, робота (послуга), що виготовляється, виконується чи надається споживачу, а також харчовий продукт (п. 25 ч. 1 ст. 1) [14]. Тобто в регулятивному законодавстві в терміні «продукція» розділятимуть харчовий продукт від будь-якого товару, тоді як у проекті нового КК харчовий продукт ототожнюється з виробом (товаром).

Крім того, встановлені в законодавстві вимоги безпечності містять вимогу відсутності будь-якого ризику для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля за звичайних умов виготовлення, використання, зберігання, транспортування або утилізації продукції, тому визначення небезпечної продукції, яке запропоноване в проекті нового КК, дублює вимоги безпечності.

Суспільно небезпечними діяннями визнаються незаконне виготовлення та вироблення з метою збуту, а також переробка з метою збуту небезпечної продукції. Однак у науковій літературі вказується на те, що виробництво – це серійне виготовлення, тому виготовлення є більш широким поняттям, що охоплює виробництво. Під виготовленням також розуміють будь-які дії з переробки, у результаті яких на основі сировини отримують готові до вживання або використання товари [6, с. 123].

Термін «випуск на ринок» у регулятивному законодавстві взагалі не застосовується, а деякі вчені називають його пережитком минулого, оскільки організаційно-правова стадія випуску продукції притаманна соціалістичній економіці, а не ринковій [5]. Слід констатувати, що формулювання зазначених статей у проекті нового КК важко назвати прийнятним варіантом з точки зору забезпечення зрозумілості закону про кримінальну відповідальність.

Висновки. У ст. 227 КК, на нашу думку, доцільно передбачити відповідальність за умисне введення в обіг або обіг харчових продуктів чи товарів, виконання робіт чи надання послуг, що не відповідають встановленим вимогам щодо безпеки для життя або здоров'я людини, майна чи довкілля, якщо такі діяння вчинені в значних розмірах. Вчинення діяння особою, яка раніше вже була засуджена за таке діяння, потребує закріплення як кваліфікувальної ознаки кримінального правопорушення. Як особливо кваліфікувальну ознаку в ст. 227 КК доцільно передбачити такі суспільно небезпечні наслідки, як отруєння, тілесні ушкодження або смерть особи.

Список використаних джерел

1. Про захист прав споживачів : Закон України від 15.01.1994 № 3682-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
2. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19/ed20150115#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
3. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 02.12.2010 № 2735-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17/ed20200703#Text> (дата звернення: 25.09.2023).
4. Дудоров О. О., Дудорова К. Б. Умисне введення в обіг на ринку України небезпечної продукції: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Вісник Запорізького національного університету України: Юридичні науки*. 2012. № 2 (ч. 1). С. 216–223.
5. Готін О. М. Випуск або реалізація недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки: проблеми кримінальної відповідальності : монографія. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2004. 288 с.
6. Сокур Т. А. Кримінальна відповідальність за умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції : дис. ... докт. філософ. 081. Запоріжжя, 2021. 272 с.
7. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17#Text>. (дата звернення: 25.09.2023).
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 25.09.2023).

9. Хавронюк М. І. Передумови криміналізації злочинного порушення права споживачів на безпечність продукції та пропозиції для законодавця. *Публічне право*. № 3. 2011. С. 137–145.
10. Наумчук Н. В. Проблемні аспекти об'єктивної сторони умисного введення в обіг на ринку України (випуску на ринок України) небезпечної продукції (ст. 227 КК України). *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2014. № 4 (2). С. 270–274.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 26.10.2017 № 80731-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 25.09.2023).
12. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ : Ваїте, 2017. 872 с.
13. Проект нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf>. (дата звернення: 25.09.2023).
14. Про захист прав споживачів : Закон України від 10.06.2023 № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> (дата звернення: 25.09.2023).

References

1. Pro zakhyst prav spozhyvachiv [On the protection of consumer rights]: Zakon Ukrainy vid 15.01.1994 № 3682-XII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> [in Ukrainian].
2. Pro tekhnichni rehlementy ta otsinku vidpovidnosti [About technical regulations and conformity assessment]: Zakon Ukrainy vid 15.01.2015 № 124-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19/ed20150115#Text> [in Ukrainian].
3. Pro derzhavnyi rynkovyi nahliad i kontrol nekharchovoi produktsii [About state market supervision and control of non-food products]: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2735-VI . Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17/ed20200703#Text> [in Ukrainian].
4. Dudorov, O.O., & Dudorova, K.B. (2012). Umysne vvedennia v obih na rynku Ukrainy nebezpechnoi produktsii [Intentional introduction of dangerous products into circulation on the market of Ukraine]: problemy kvalifikatsii ta vdoskonalennia zakonodavstva. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu Ukrainy: Yurydychni nauky*. 2 (part. 1). S. 216–22 [in Ukrainian].
5. Hotin, O.M. (2004). *Vypusk abo realizatsiia nedobroiakisnoi produktsii v umovakh rynkovoi ekonomiky [Release or sale of low-quality products in the conditions of a market economy]*. Luhansk: RVV LAVS, 288 s. [in Ukrainian].
6. Sokur, T.A. (2021). Kryminalna vidpovidalnist za umysne vvedennia v obih na rynku Ukrainy (vypusk na rynek Ukrainy) nebezpechnoi produktsii [Criminal responsibility for the deliberate release of dangerous products on the market of Ukraine]. *Doctor's thesis. Zaporizhzhia*, 272 s. [in Ukrainian].
7. Pro osnovni pryntsyipy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv [About the basic principles and requirements for the safety and quality of food products]: Zakon Ukrainy vid 23 hrudnia 1997 roku № 771/97-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2735-17#Text> [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341–III. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
9. Khavroniuk, M.I. (2011). Peredumovy kryminalizatsii zlochynnoho porushennia prava spozhyvachiv na bezpechnist produktsii ta propozytisii dlia zakonodavtsia [Prerequisites for the criminalization of the criminal violation of the right of consumers to the safety of products and offers for the legislator]. *Publichne parvo*, 3. S. 137–145 [in Ukrainian].
10. Naumchuk, N.V. (2014). Problemni aspekty obiektyvnoi storony umysnoho vvedennia v obih na rynku Ukrainy (vypusku na rynek Ukrainy) nebezpechnoi produktsii (st. 227 KK Ukrainy) [Problematic aspects of the objective side of the introduction of dangerous products on the market of Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Yurydychni nauky*, 4 (2). S. 270–274 [in Ukrainian].
11. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia [Code of Ukraine on administrative offenses]: Zakon Ukrainy vid 26.10.2017 № 80731-X. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> [in Ukrainian].
12. Dudorov, O.O. (2017). *Kryminalne pravo [Criminal law]*. Kyiv: Vaite, 872 s. [in Ukrainian].
13. Proiekt novoho Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [The project of new Criminal Code of Ukraine]. Retrieved from: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/05/22/kontrolnyj-tekst-proektu-kk-22-05-2023.pdf> [in Ukrainian].
14. Pro zakhyst prav spozhyvachiv [On the protection of consumer rights]: Zakon Ukrainy vid 10.06.2023 № 3153-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text> [in Ukrainian].

Morozovska Oksana,

Postgraduate Student

(Kyiv University of Law of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7903-8172>

PROBLEM ASPECTS OF THE OBJECTIVE SIDE OF INTENTIONAL INTRODUCTION INTO CIRCULATION (RELEASING ON THE MARKET OF UKRAINE) OF DANGEROUS PRODUCTS (ARTICLE 227 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

The article analyzes the objective side of the criminal offense provided for in Art. 227 of the Criminal Code of Ukraine. Under the influence of European integration processes, new standards are being introduced in Ukraine, which are formed as a result of these processes, in particular, all manufacturers are required to put only safe products on the market. In addition, the circulation of food products or goods, the performance of works or the provision of services that do not meet the requirements established by legislation regarding safety for human life or health, property or the environment are prohibited.

The introduction of products into circulation means the manufacture or import of products into the customs territory of Ukraine with their further sale in Ukraine, as well as the first paid or free supply of these products for distribution, consumption or use on the market of Ukraine. The term "release to the market" is not used in the regulatory legislation.

The public danger of the intentional introduction into circulation (release to the market of Ukraine) of dangerous products in large quantities consists in the manufacture or import into Ukraine for distribution, consumption or use of products that do not meet the established safety requirements and, accordingly, are dangerous for a person, society and the state, if such actions are carried out on a large scale. The criminal offense provided for in Art. 227 of the Criminal Code, has a formal composition and is considered completed from the moment of introduction into circulation (release to the market of Ukraine) of dangerous products in large quantities, i.e. when the products were actually transferred to other business entities operating on the market of Ukraine, or directly to consumers (users).

Key words: *dangerous products, introduction into circulation, criminal liability, punishment, food products, goods, work, services.*

Надіслано до редколегії 26.09.2023